

SANT FELIU DE BEUDA

Catalunya Romànica

Situació

Vista exterior de l'església des de llevant, amb la capçalera triabsidal.
J. VIGUÉ

L'església de Sant Feliu és la parroquial de Beuda, poble que es troba al peu dels contraforts meridionals del massís de la Mare de Déu del Mont, en un replà que forma una petita vall, a la davallada del massís vers la vall del Fluvià.

Mapa: 257M781. Situació: 31TDG762764.

Per anar-hi cal agafar la carretera comarcal C-260, de Besalú a Roses. A la sortida de Besalú, després d'haver passat el pont que hi ha sobre el riu Capellada, convé seguir la carretera que en 5 km porta a Beuda i que hom trobarà a mà esquerra. (JVV)

Història

Tot i que el lloc de Beuda apareix esmentat ja l'any 922 com a "Bebita", i en nombrosos documents posteriors amb diferents grafies, no és fins l'any 1004 que surt esmentada per primera vegada la seva església, amb motiu d'un judici celebrat al castell de Besalú, en el qual el bisbe Ot de Girona reclamà al comte de Besalú, Bernat Tallaferro, la possessió de la "parrochia Sancti Felicis cujus domus est fundata in villa Beutte"; el comte, després d'haver examinat detingudament els drets de possessió i reconeixement que retenia contra justícia la dita església, la cedí al bisbe i als clergues allí presents.

Tanmateix, no fou aquesta l'única vegada que el bisbat gironí tingué conflictes relacionats amb la propietat de la parròquia de Sant Feliu de Beuda. En aquest sentit, en una escriptura sense data — però que ha d'ésser d'entre els anys 1051 i 1058— es llegeix que la comtessa Ermessenda, vídua del comte de Barcelona, Ramon Borrell, féu restitució al bisbe de Girona, Berenguer Guifré, de totes les jurisdiccions, feus i esglésies pertanyents al bisbat gironí que havia retingut injustament, i ho féu, segons el text, per a remei de la seva ànima i de la dels seus parents; en l'escriptura figura entre les esglésies la de "Sti Felicis de beuda".

Al llarg de la centúria següent, el terme de Beuda és esmentat sovint en les donacions fetes pels comtes i senyors del castell de Beuda al monestir de Sant Pere i a la canònica de Santa Maria de Besalú.

L'any 1157, per un instrument de commutació de terres realitzada entre Arnal de Palera, la seva muller Procaria i llurs fills, d'una banda, i Bernat, prior de Santa Maria de Besalú, de l'altra, sabem que aquest prior rebé d'Arnal de Palera una vinya situada a la parròquia de Sant Feliu de Beuda, la qual, segons es desprèn del text, llindava amb les terres pertanyents a la jurisdicció de l'abadia de Sant Llorenç del Mont.

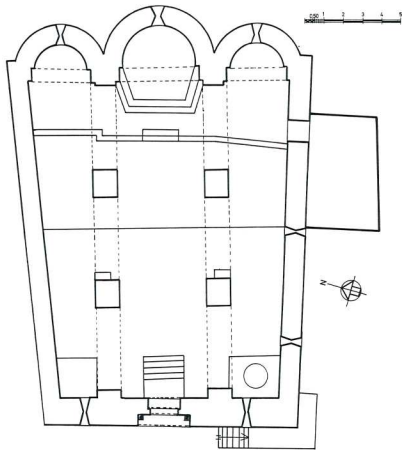
Amb posterioritat, dins les relacions d'esglésies amb rendes pròpies que eren obligades a contribuir amb el delme al sosteniment de les croades, figura els anys 1279 i 12801 "ecclesia de Beuda" i "Bauda", respectivament. Pocs anys després, per un document datat l'any 1285, hi ha notícia que Ponç-Hug, comte d'Empúries i vescomte de Bas, féu donació a Berenguer de Queixàs d'una peça de terra, dita de "Parets", que era situada dins la parròquia de Beuda. Cal suposar que les possessions que els vescomtes de Bas tingueren dins el terme de Beuda provenien del casament d'Udalard Bernat de Milany amb Ermessenda, senyora dels castells de Beuda i Montagut, la qual en el seu testament, atorgat l'any 1119, s'autoanomena ja amb el títol de vescomtessa.

Al començament del segle XIV, concretament l'any 1308, Jaume de Besora, senyor del castell de Rocabrúna, reconegué a favor del bisbe de Girona, Bernat de Vilamarí, els delmes que tenia a la parròquia de Beuda. "Et simili modo recognovit pro domino Episcopo tenere totas illas partes decime parrochie ecclesie Sancti Felicis de Beuda..."; així mateix, l'any 1362, l'església de "Sancti Felicis de Belda" apareix esmentada en el Llibre verd del capítol de Girona; finalment, en els nomenclàtors de la diòcesi del final d'aquesta centúria és designada com a "Ecclesia parrochialis sancti Felicis de Beuda".

Gairebé dos segles més tard, per un document datat l'agost de l'any 1568, hom sap que Miquel Ferrer, veí de Beuda, féu confessió a favor de l'abat de Sant Llorenç del Mont, Ferrer, que tenia per a ell i el seu monestir una peça de terra situada a la parròquia de Beuda, sota "Roca pastora". Ja a mitjan segle passat, en les visites pastorals fetes pel bisbe de Girona, Florencio Lorente i Montón, consta que el temple de Sant Feliu de Beuda es trobava en bones condicions, i el seu interior convenientment ornamentat.

L'església actual conserva una campana datada l'any 1754. (MLIR)

Església

Planta, a escala 1:200, de l'església, edifici de planta basilical, amb tres naus coronades a llevant per sengles absis semicirculars. Les naus tendeixen a convergir vers ponent. J. MARGUÍ-G. ANGLADA

L'edifici de Sant Feliu de Beuda té una planta basilical, amb tres naus separades per pilars i capçada a llevant per una capçalera triabsidal. No té transsepte i presenta un estrenyiment vers els peus de la nau, especialment acusat a la nau del cantó de tramuntana. La nau central, de proporcions més grans, és coberta amb una volta de perfil semicircular, la qual continua sense interrupció fins a trobar-se amb l'absis major. Les naus laterals han estat cobertes amb sengles voltes de mig canó. Totes elles reposen sobre dos grossos pilars de secció rectangular, situats a cada costat de la nau central, que donen lloc també als tres arcs que separen les naus.

A l'exterior l'absis central té una finestra centrada de doble esqueixada i és decorat amb una cornisa i un fris de dents de serra. A la resta de l'edifici només hi ha la línia de cornisa, la qual també s'observa a les façanes de tramuntana i de migjorn. En aquesta darrera hi ha dues finestres simples de doble embocadura i el volum de la sagristia, que hi fou annexada posteriorment.

A ponent, a la façana principal, hi ha tres finestres que es combinen amb la porta d'entrada amb tres arcs en gradació; els altres arcs són de secció quadrada i amb un dibuix ornamental idèntic al dels costats.

En aquesta façana, i adossada a ella, hi ha una escala que dona accés al campanar de la torre actual, que substituï probablement un campanar original d'espadanya.

Vista interior de l'església, amb l'absis central. E. PABLO

Façana de ponent de l'església. J. M. MELCIÓ

L'edifici ha estat aparellat amb grans blocs, amb unes característiques pròpies del segle XII, bé que en filades irregulars pel que fa a la seva alçada. En alguns indrets l'aparell d'una filada es perllonga i pren l'altura de dues altres filades més baixes.

Sant Feliu de Beuda forma part d'un grup d'esglésies senzilles de planta basilical, poc freqüent en aquesta comarca, entre les quals podem esmentar les de Sant Vicenç de Besalú i el Sant Sepulcre de Palera, si bé, a diferència d'aquestes, Sant Feliu de Beuda té una sola coberta que cobreix les tres naus.

Bé que tant pel que fa a l'execució de l'aparell, com pel que respecta a l'elaboració de l'estructura sustentant, aquesta església no ateny encara la riquesa d'exemples de les de Sant Joan les Fonts, Santa Maria de Vilabertran o Santa Maria de Besalú, entre d'altres, hom hi pot observar elements que apunten una datació del final del segle XI o del començament del XII. Així, l'aparell i la porta d'entrada, amb arcs en gradació, són els característics de l'època, encara que amb fortes reminiscències de l'arquitectura del segle XI.

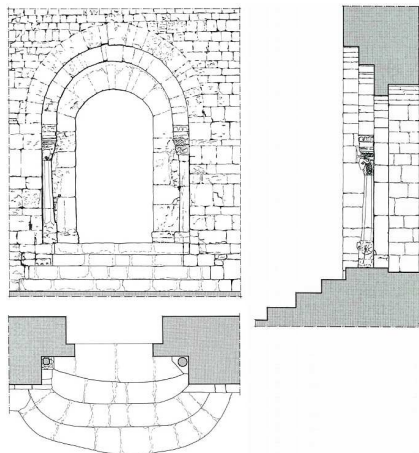
Sant Feliu de Beuda pot ésser considerat, juntament amb Santa Maria de Vilabertran o el Sant Sepulcre de Palera, un dels exemples de la transició de les formes de l'arquitectura del segle XI a les més evolucionades tècnicament del segle XII. (JLAV)

Portada

Porta d'entrada a l'església, oberta al mur de ponent. J. VIGUÉ

Planta, alçat i secció de la porta d'entrada, oberta a la façana de ponent.

A. MAZCUÑAN-F. JUNYENT

Tal com ja ha estat assenyalat, a la façana de ponent de l'església hi ha oberta la porta d'entrada al temple. És un element molt senzill, però ben reeixit i equilibrat, que segueix l'esquema característic de moltes esglésies situades als dos vessants orientals dels Pirineus i, doncs, també de la Garrotxa, bé que aquí aquella austeritat ha estat "alterada" amb l'additament d'algun element complementari.

Així, doncs, la porta ha estat oberta al gruix del mur, on han estat fets tres plecs, que fan la gradació cadascun dels quals és cobert amb una arquivolta. La porta no té ni llinda ni timpà, de manera que l'ingrés es fa directament a l'arcada interior.

Al plec del mig l'arcada se sosté damunt una columna completa, bé que un xic malmesa.

Sobre el fust de cada banda hi ha un capitell, damunt el qual hi ha una imposta, utilitzada a manera d'àbac. Aquestes impostes són de secció quadrada i iguals a cada costat pel que fa al motiu amb què han estat decorades les seves cares, és a dir, una seqüència d'arcades cegues sostingudes per unes columnes amb els àbacs corresponents. Aquesta decoració ocupa la meitat superior de la imposta; la meitat inferior és llisa i excurvada, delimitada a la base, si més no al costat dret, puix que a l'esquerre la pedra és totalment malmesa per culpa d'una corda. (JVV)

Al capitell inferior de la banda esquerra, segons l'espectador, és representat un animal, boví o cabrum, amb una cornamenta de gran desenvolupament i unes orelles petites. Ocupa el vèrtex superior i una mica menys de la meitat. A la part del cimaci hi ha unes cintes fent un encordat, el mateix motiu que apareix a les cares del capitell sota el cap de l'animal. Hom pensa que la representació més probable és la del bou, a causa del seu ric significat; és un símbol de bondat, força, potència, treball i sacrifici. Té un caràcter sagrat i apareix com a víctima o com a sacrificador essent símbol de sacerdot. Segons el Pseudo-Dionís, la figura del bou marca la força i la paciència i el poder d'obrir forats intel·lectuals per tal de poder rebre les pluges del cel.

En els escrits dels primers pares de l'Església el bou fou manllevat com a símbol de Crist. Segons Debidour, el bou és símbol de la paciència(*).

La columna, reaprofitada, és formada per dos fragments, un d'ells, el superior, més estret, potser per tal d'aconseguir un millor acoblament. La base, un poliedre quadrat molt malmès, té, en un costat, la representació d'una mena de roseta o un carro del sol. És molt deteriorada.

Capitell del costat esquerre, segons la visió de l'espectador, de la porta d'entrada. A. MAZCUÑAN-F. JUNYENT

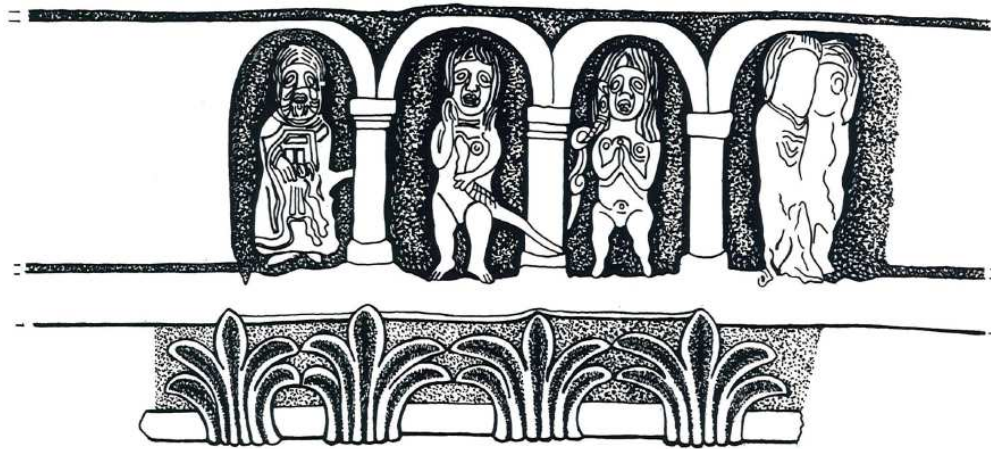
Capitell del costat dret, segons la visió de l'espectador, de la porta d'entrada.
A. MAZCUÑAN-F. JUNYENT

El capitell de la banda dreta és un capitell compost, amb la part inferior llisa i la superior, molt ressaltada, que té una mena de roseta al centre de la cara que mira a l'interior. La cara externa és molt desfeta. A l'altra cara hi ha restes d'un animal que ha estat identificat per J.M. Corominas amb un ocell. No podem negar aquesta possibilitat, tot i que, pel seu estat de conservació, se'n fa difícil la identificació. El cimaci ha estat decorat amb un escacat. El fust és format també per dos fragments; no és rebaixat a l'alçada del capitell, i la base tampoc no és marcada (de fet és força malmès). Sembla que la datació més probable per a aquests capitells, és la segona meitat del segle XII. (MPiP)

Pica

Pica baptismal conservada a l'interior de l'església, decorada amb un registre inferior constituït per quatre palmetes, damunt el qual hi ha representats uns personatges, sota unes arcades.
J. M. MELCIÓ

Calc de la pica baptismal.
A. MAZCUÑAN-F. JUNYENT

A l'interior de l'església de Sant Feliu de Beuda hi ha una pica baptismal de dimensions considerables (132 cm. de diàmetre per 110 d'alt). De forma ovoïdal, la superfície externa es divideix en dos registres horitzontals, separats per una banda llisa, com l'orla de la vora superior, molt gruixuda. La seva decoració, que ocupa només part dels dos registres esmentats, la converteix, malgrat que hom no pot assegurar que es donés per acabada, en l'exemplar conservat amb aquesta funció més destacat de l'àrea de la Garrotxa, superant en qualitat les piques, també complexes iconogràficament, de Sant Joan les Fonts i els Arcs de Santa Pau, avui desapareguda. En la pica de l'església de Sant Feliu es combina la figuració de la part superior amb els elements vegetals del nivell inferior. Aquests formen quatre palmetes en ventall, de cinc folíols allargats i lanceolats cadascuna, unides mútuament per una motllura llisa a la base. Al damunt, s'organitzen una sèrie de figures humanes en un total de quatre arcs, units per columnes que es corresponen exactament amb el centre de les palmetes inferiors. Aquesta organització, perfectament estudiada, juntament amb el confús acabament dels costats, fa pensar que sigui una peça inacabada(*).

D'esquerra a dreta apareixen les següents figures: en primer lloc, una de masculina, barbada, vestida amb túnica i capa, i que sosté un llibre; a continuació, apareix una figura femenina, nua.

amb els cabells llargs, atacada per una serp que li mossega el pit i a la qual intenta frenar amb la mà esquerra, mentre que amb l'altra s'estira els cabells; seguidament, es repeteix el mateix tipus de figura, bé que ara té las mans unides i una altra serp li mossega clarament una orella; finalment, en el darrer arc, i borrosament, hi ha dues figures, una de masculina i una altra de femenina, presentades de costat i molt juntes, aparentment nues.

Un detall de la pica baptismal, amb una figura femenina que té una serp que li penja de l'orella. J. M. MELCIÓ

Un detall de la pica, amb una figura femenina, que intenta apartar amb la mà una serp que li mossega el pit. J. M. MELCIÓ

L'anàlisi del conjunt és problemàtica sobretot tenint en compte un possible inacabament de la decoració. Hom hi ha volgut veure una relació amb l'escena de la temptació d'Eva i, així, l'actitud de la serp en el tercer arc ha estat interpretada com el moment en què li parla a cau d'orella(*). De tota manera, si acceptéssim aquesta idea estranyaria l'absència de la figura d'Adam, d'acord amb un dels esquemes iconogràfics més representats en l'art romànic, és a dir, situat al costat de l'arbre simètricament respecte a la figura d'Eva; de la mateixa manera, és dubtosa la identificació de la figura de l'esquerra amb Déu, tant pel fet de no dur el nimbe crucífer com per no apuntar cap gest significatiu, cosa també habitual en escenes dels cicles de la caiguda de l'home.

Finalment, i en aquest mateix sentit, romandria de difícil explicació la presència de la parella a l'extrem dret.

Hom no pot dubtar, però, del fet que el conjunt fa al·lusió al món del pecat. En aquest cas, el sentit de pecat es concentra especialment en les dues figures femenines atacades per sengles serps, símbols òbviament demoníacs i al·lusius al món del pecat i, més concretament, als càstigs que en segueixen. En aquest sentit, ens trobaríem davant un grup similar al d'un capitell de Sant Privat d'en Bas, a la Garrotxa, conservat actualment al Museu d'Art de Girona(*); d'aquesta manera, hom pot interpretar que té un sentit similar la figura masculina barbada, que es presenta, doncs, com un clergue a qui va dirigida l'advertència. Tot plegat, amb un caràcter sintètic ja observat en l'altre exemplar garrotxí. Al relleu de Sant Feliu de Beuda, però, s'afegeix un nou element, una parella humana, que podem interpretar com una escena relativa al pecat de la luxúria. En un capitell del claustre de Santa Maria de l'Estany, al Bages, apareix un grup similar a aquest inclòs també dins un arc(*).

En aquestes condicions, i sense poder fer-ne una lectura precisa, avancem aspectes del possible sentit figuratiu, en consonància amb la funció desenvolupada de la peça en qüestió, doncs, de l'acció redemptora del pecat per les aigües baptismals.

L'aspecte estilístic és l'altre punt d'interès del conjunt. Les formes arrodonides i feixugues, els trets facials lleugerament brutals, caracteritzats per l'angle obtús determinat pels ulls, inclinats i amb els extrems afinats, i les galtes exageradament inflades, ofereixen una personalitat que, si bé pot recordar obres de conjunts vinculats al Rosselló, cal considerar com a excepcional. En aquest sentit, podem definir la traça d'un artífex que treballà peces de diferent funció, puix que aquest estil peculiar apareix també en les mènsules del conjunt garrotxí de Sant Vicenç de Maià de Montcal, com també en el sarcòfag empordanès de Carbonils i en dos capitells del Museu de Peralada(*). Val a dir que el tipus de palmeta coincideix també amb alguna d'aquestes peces, fins i tot en la seva disposició sota el registre amb figuració.

Així, doncs, per les seves característiques, i el parentiu amb obres empordaneses i vinculades probablement a Sant Pere de Rodes, podem datar la pica de Beuda cap al final del segle XII(*). (JCSO)

Forja

Un detall de la part superior de la porta d'entrada, amb la ferramenta que la decora. F. TUR

A la façana de ponent de l'església de Sant Feliu es conserva una senzilla porta ferrada. Gairebé les tres quartes parts inferiors d'aquesta porta han estat cobertes per unes planxes de ferro, clavades a la fusta amb claus de cabota piramidal; la disposició d'aquests claus dóna lloc a un dibuix geomètric de rombes, més o menys regular. En algun fragment de les planxes s'observa un puntejat, segurament fet amb les puntes dels mateixos claus, amb unes línies que s'intercalen sense definir cap dibuix concret; si més no hom no l'ha pogut interpretar.

Al cim de les planxes afegides, i a banda i banda dels batents de la porta, hi ha sengles tires de metall (3 a cada banda), agafades a la fusta amb claus de cabota plana. Les bandes estan col·locades horitzontalment i es divideixen als extrems obrint-se en dues volutes que es torcen formant unes altres dues espirals molt pronunciades. Es pot veure com les volutes de ferro del batent esquerre de la porta s'amaguen uns centímetres per sota l'arc adovellat. Cal suposar que en algun moment hom retocà aquesta part, o bé que aquesta no fou la porta original de l'església romànica.

Un detall de la porta d'entrada, amb la fusta dels batents coberta amb planxa de ferro i el forrellat. F. TUR

El forrellat també és interessant. És tracta d'una barra de ferro amb incisions, que en un extrem acaba en forma de cap de serp; una tipologia que és freqüent de trobar a les portes ferrades d'època romànica. Un exemplar pròxim és a Santa Maria d'Argelaguer (Garrotxa). El forrellat de Sant Feliu és sostingut per tres grups d'anelles (quatre, en realitat, que es disposen en tres grups).

Al batent esquerre, allí on s'introdueix la barra per tancar, hi ha dues anelles juntes, les quals són decorades, cadascuna d'elles, amb tres bandes incises que contenen a l'interior unes rodonetes gravades. A l'altre costat les dues anelles que aguanten el forrellat estan igualment decorades i separades l'una de l'altra; una al costat del "cap de serp" i l'altra a l'alçada de la maneta del forrellat. Complementen la porta un picaporta llis i senzill en forma d'anella, i un pany quadrat amb les puntes estirades i acabades en forma romboïdal.

Aquesta senzilla decoració mostra una vegada més la intenció de l'artífex romànic en aquesta disciplina. Una intenció i actuació que va més enllà del treball pràctic i utilitari. Les barres de ferro no només mantenen agafada la fusta, sinó que també serveixen per donar a l'entrada de l'església una bellesa que complementa la porta esculpida.

La manca d'estudis sobre els treballs del ferro ens obliga a ésser cautelosos a l'hora de datar qualsevol peça. Per autors com G. Kowalczyk (1927), la barra plana més o menys ampla és pròpia dels primers segles de l'època romànica. D'altra banda, la porta té un element que és la planxa llisa. Segons P.M. de Artiñano, la utilització de les planxes de ferro a les portes és típica de l'època de transició del romànic al gòtic: "...en los elementos más arcaicos, la plancha es únicamente una superficie lisa, plana o curvilínea..."

Ens trobem, doncs, amb un exemplar que respon a un formulisme desigual, si hom segueix els criteris esmentats. De tota manera, si bé és cert que aquest tipus d'obra és freqüent en època romànica, no podem oblidar tampoc que moltes portes ferrades han estat restaurades o se n'han copiat posteriorment llurs elements, seguint les mateixes fórmules utilitzades als segles del l'art romànic. (NPP)

Segons de Geografia General de Catalunya, J. Botet i Sisó, a començament del segle XX, Sant Feliu era parròquia rural de primera, amb rector, que era de l'Ardiaconat de Besalú y és ara de l'Arxiprestat d'Olot. Dins el terme parroquial hi ha la petita església de Sant Miquel de Coma-de-roure, nom del mas proper Coma-de-roure, abans Sant Miquel de Sarrugada.